

READING GREECE: Συνέντευξη της Εύας Καραϊτίδη για τις Εκδόσεις Εστία και το Ελληνικό Εκδοτικό Τοπίο

Η Εύα Καραϊτίδη είναι απόφοιτος φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου Paris III/Sorbonne Nouvelle. Η διδακτορική της διατριβή, την οποία υποστήριξε στο Παρίσι το 1987, ερευνά την ποιητική τέχνη στην αρχαία Ελλάδα. Εργάζεται ως εκδότρια στον παλαιότερο ελληνικό οίκο (*Βιβλιοπωλείον της Εστίας*) από το 1987. Το 1998 ανέλαβε τη διεύθυνσή του. Έχει εκδώσει δύο συλλογές διηγημάτων της και έχει μεταφράσει πέντε βιβλία γαλλικής λογοτεχνίας. Τώρα μεταφράζει, επίσης από τα γαλλικά, το βιβλίο *Εγχειρίδιο της γιόγκα για το σχολείο/Μαθητές που πετυχαίνουν* των Μισελίν Φλακ και Ζακ ντε Κουλόν. Την δεκαετία του 1990 άρχισε να μαθητεύει και να εκπαιδεύεται στο σύστημα της ινδικής παράδοσης Satyananda Yoga/Bihar School of Yoga. Από το 2010 διδάσκει στο πλαίσιο του συστήματος αυτού σε τμήματα ενηλίκων και από το 2015 σε τμήματα παιδιών και εφήβων. Το 2011 η Γαλλική Δημοκρατία της απένειμε την διάκριση του Ιππότη του Τάγματος του Ακαδημαϊκού Φοίνικα.

Σε συνέντευξή της στο Reading Greece, η Εύα Καραϊτίδη μίλησε για την ιστορία των Εκδόσεων Εστία επισημαίνοντας ότι στην περίπτωση αυτή, *«η λέξη επιτυχία συσχετίζεται κυρίως με την επιμονή και την αφοσίωση πέντε γενεών της ίδιας οικογένειας στην παραγωγή και τη διάθεση επιλεγμένων βιβλίων»*. Αναφέρθηκε στις βασικές προκλήσεις με τις οποίες ήρθε αντιμέτωπη ως επικεφαλής των Εκδόσεων για σχεδόν είκοσι χρόνια, τους βασικούς στόχους και φιλοδοξίες της, ενώ σχολίασε τις προοπτικές που ανοίγονται για το ελληνικό βιβλίο και τις πρωτοβουλίες που θα πρέπει να ληφθούν σε κρατικό επίπεδο προς την κατεύθυνση αυτή. *«Ας σημειώσουμε ότι ο εκδοτικός κλάδος στην Ελλάδα παρουσιάζει – σύμφωνα με τα λεγόμενα των διεθνών συναδέλφων μας- πολύ υψηλή ποιότητα παραγωγής σε όλα τα είδη βιβλίων. Οι μεταφράσεις ξένων τίτλων έχουν αυξηθεί σε ποιότητα και όγκο, συνεισφέροντας στην ανθοφορία της γνώσης, που είναι και ο ευγενής στόχος»*.

Οι Εκδόσεις Εστία πρωταγωνιστούν στο ελληνικό εκδοτικό τοπίο από το 1885. Ποια είναι η ιστορία πίσω από το επιτυχημένο αυτό εκδοτικό εγχείρημα;

Στην περίπτωση της Εστίας, η λέξη επιτυχία συσχετίζεται κυρίως με την επιμονή και την αφοσίωση πέντε γενεών της ίδιας οικογένειας στην παραγωγή και τη διάθεση επιλεγμένων βιβλίων. Αυτή η επιχείρηση των 135 ετών, που δραστηριοποιείται σε ένα ελάχιστα κερδοφόρο αντικείμενο, το βιβλίο, παρακολούθησε και επηρεάστηκε από όλες τις περιπέτειες της χώρας. Επέζησε από δύο παγκόσμιους πολέμους, από τη μικρασιατική καταστροφή με τα εκατομμύρια των προσφύγων, από τη γερμανική κατοχή, από τον εμφύλιο, τη δικτατορία, από τη βαθύτατη οικονομική κρίση, και τώρα ζει την παγκόσμια υγειονομική και οικονομική περιπέτεια.

Επικεφαλής της βρέθηκαν άνθρωποι που αγαπούσαν την ελληνική γλώσσα και που μεριμνούσαν για την παιδεία της μικρής τους χώρας. Πρώτος ο Γεώργιος Κασδόνης, Τηνιακός δάσκαλος και ταξιδεμένος δημοσιογράφος, ίδρυσε ένα βιβλιοπωλείο με το όνομα «Βιβλιοπωλείον της Εστίας» στην Αθήνα το 1885, συγκεντρώνοντας γύρω του λογίους και λογοτέχνες, και λίγο αργότερα άρχισε να τους εκδίδει δημιουργώντας και τον ομώνυμο

εκδοτικό οίκο. Ήταν συνηθισμένη πρακτική του 19^{ου} αιώνα η δημιουργία βιβλιοπωλείων που εξελίσσονταν σε εκδοτικούς οίκους.

Ο Κασδόνης πήρε κοντά του στη δουλειά, τη δεκαετία του 1890, τον εξάδελφό του Ιωάννη Κολλάρο, επίσης Τηνιακό, που τον έστειλαν οι δικοί του να τελειώσει το σχολείο στην Αθήνα, καθώς το χωριό τους, ο Πύργος, απέιχε πολύ από το σχολείο της πρωτεύουσας της Τήνου, κι ο δρόμος με τα ζώα ήταν μακρύς. Ο Κολλάρος έμαθε καλά τη δουλειά και κληρονόμησε την ενιαία επιχείρηση, βιβλιοπωλείο και εκδοτικό οίκο, στις αρχές του 20ού αιώνα. Συνέδεσε το όνομά του με τον εκδοτικό οίκο «Βιβλιοπωλείον της Εστίας» και τον εδραίωσε επεκτεινόμενος στο σχολικό βιβλίο, σε εκδόσεις ποιότητας και σε αποστολές εντύπων σε όλη την ομογένεια. Η επιχείρηση έγινε ανώνυμη εταιρεία το 1935 και παρέμεινε ενιαία μέχρι το 1992, οπότε το βιβλιοπωλείο και ο εκδοτικός οίκος διαχωρίστηκαν σε δύο ανεξάρτητες εταιρείες.

Μετά τη μικρασιατική καταστροφή, ο Κολλάρος φιλοξενεί στο σπίτι του στην Αθήνα τον Κωνσταντίνο Σαραντόπουλο, νεαρό αξιωματικό, ο οποίος πολέμησε ως το τέλος της μικρασιατικής εκστρατείας και κατόπιν αποτάχθηκε από τον στρατό λόγω της συμμετοχής του σε αποτυχημένο στρατιωτικό κίνημα. Ο Σαραντόπουλος συνεταιρίστηκε με τον Κολλάρο και παντρεύτηκε την κόρη του Ευτυχία.

Ο Σαραντόπουλος συνεργάστηκε με τον Κολλάρο γύρω στα 30 χρόνια και ύστερα ανέλαβε εξ ολοκλήρου, μετά τον θάνατο του Κολλάρου το 1956. Ίδρυσε και καθιέρωσε τη μικρή σκληρόδετη σειρά της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, με τους λαμπρούς εκπροσώπους της πεζογραφικής γενιάς του '30, που έγιναν έκτοτε κλασικοί. Συνέχισε την έκδοση σχολικών βιβλίων και βοηθημάτων και την έκδοση του περιοδικού *Νέα Εστία*, το οποίο, από το 1927 και εξής αποτελεί απaráκαμπτη αποθησαύριση της νεοελληνικής παιδείας.

Το 1972 ο Σαραντόπουλος πεθαίνει και τον διαδέχεται η κόρη του Μαρίνα Καραϊτίδη. Οι εποχές αλλάζουν και ο επαγγελματικός ανταγωνισμός οξύνεται. Η Μαρίνα Καραϊτίδη φέρνει στο φως νέους Έλληνες συγγραφείς και εισάγει εξέχοντες ξένους συγγραφείς για να γιορτάσει τα 100 χρόνια του οίκου. Αναβιώνει την έκδοση του ενημερωτικού βιβλιογραφικού δελτίου, το οποίο καταγράφει ό,τι εισάγεται στο βιβλιοπωλείο, δηλ. σχεδόν όλη την ελληνική παραγωγή, και αποστέλλεται στο εξωτερικό σε θεσμικούς φορείς, πανεπιστήμια και ιδιώτες. Εποπτεύει και συμβουλεύει από το περίφημο όσο και μικροσκοπικό γραφείο της στην οδό Σόλωνος σχεδόν μέχρι τον θάνατό της, το 2014.

Το 1988 ο γιος της Μαρίνας -και αδελφός μου- Γιάννης Καραϊτίδης, αναλαμβάνει τη διαχείριση του γενικού βιβλιοπωλείου επί της οδού Σόλωνος. Το 1992 είχε την ιδέα να ανοίξει με τον αείμνηστο Γιάννο Κρανιδιώτη ένα εξαιρετικό βιβλιοπωλείο στην Κύπρο (Λευκωσία). Το βιβλιοπωλείο της Εστίας στη Σόλωνος εκσυγχρονίζεται και εξυπηρετεί πολυπληθές και πιστό κοινό. Υποκύπτει στην οικονομική κρίση και κλείνει το 2013.

Όσο για μένα, μετά από φιλολογικές σπουδές στην Ελλάδα και τη Γαλλία επέστρεψα το 1987 με ένα PhD και αποφάσισα να ενταχθώ στο εκδοτικό τμήμα της Εστίας. Από το 1998, χρονιά μετακόμισης του εκδοτικού οίκου στην οδό Ευριπίδου, ανέλαβα τη συνολική ευθύνη και διεύθυνση του εκδοτικού οίκου.

Σήμερα εδρεύουμε σε νέα γραφεία, στο Σύνταγμα, και διατηρούμε βιβλιοπωλείο των εκδόσεών μας στην οδό Διδότου.

Ως επικεφαλής του εκδοτικού οίκου της Εστίας για περισσότερα από είκοσι χρόνια, ποιες είναι οι κυριότερες προκλήσεις με τις οποίες ήρθατε αντιμέτωπη; Ποιοι θα λέγατε ότι είναι οι βασικοί σας στόχοι και φιλοδοξίες;

Πολύ καλή ερώτηση, γιατί πολλοί νομίζουν ότι η ένταξη σε μια «έτοιμη» οικογενειακή επιχείρηση είναι η εύκολη λύση. Το αντίθετο συμβαίνει. Είναι εξαιρετικά περίπλοκη η διαχείριση, η διατήρηση και η ανανέωση δεδομένων δομών, και μάλιστα σε οικογενειακό περιβάλλον.

Οι δικοί μου στόχοι δεν ήταν ποτέ αμιγώς «εμπορικοί». Με ενδιέφερε αυτό που ορίζουμε ως καλό βιβλίο με συγκεκριμένα κριτήρια, που βεβαίως δεν αποκλείουν την εμπορικότητα. Καλό βιβλίο ονομάζω το βιβλίο που ανοίγει ορίζοντες. Αφοσιώθηκα αρχικά στην ποιότητα της λογοτεχνικής παραγωγής μας, στην ποιότητα των μεταφράσεων και της επιμελητικής εργασίας. Αργότερα έμαθα τη λειτουργία της επιχείρησης και τους συσχετισμούς με Έλληνες συναδέλφους και με διεθνείς εκδότες.

Οι φιλόδοξοι στόχοι μου είναι ο σεβασμός στην παράδοση της Εστίας, μιας παράδοσης που –ας μου επιτραπεί να το πω– συντηρεί το ήθος σε αυτό το επάγγελμα, η ανάδειξη καλών συγγραφέων, η καλλιέργεια των ανθρωπιστικών εκδόσεων, και ιδιαίτερα η ανάδειξη της Ιστορίας και της μικροϊστορίας που προσφέρουν οι λογής μαρτυρίες. Μια σειρά που ίδρυσα προσωπικά το 1990 αφορά, ακριβώς, κάθε είδους μαρτυρίες.

Τις τελευταίες δεκαετίες ασχολούμαι σοβαρά με τη γιόγκα και πρόσφατα αρχίσαμε να δραστηριοποιούμαστε σε σχετικές εκδόσεις. Γιόγκα από τις παραδοσιακές ινδικές πηγές, προσαρμοσμένη στον σύγχρονο τρόπο ζωής, και όχι γιόγκα σούπερ μάρκετ. Γιόγκα ως πρακτική φιλοσοφία και ως τρόπος ζωής πολύτιμος στις παρούσες συνθήκες.

Αυτό που διακρίνει τις εκδόσεις Εστία είναι η υψηλή ποιότητα των εκδόσεών της. Τι περιμένουμε από την Εστία το προσεχές διάστημα;

Στο άμεσο μέλλον, συνεχίζοντας να εκδίδουμε τους λαμπρούς πεζογράφους της γενιάς του '30, θα δώσουμε μεγάλη έμφαση στην πολύ καλή ελληνική πεζογραφία, με πρωτοεμφανιζόμενους ή δόκιμους πεζογράφους (μέσα σε αυτούς αναδεικνύουμε και παλιότερους, λησμονημένους συγγραφείς), στην Ιστορία και τις μαρτυρίες –πυλώνες για όσους πιστεύουμε και καλλιεργούμε την παράδοση–, στην ξένη λογοτεχνία (Stanisic [Βραβείο Γερμανικής Λογοτεχνίας 2019], Beckett, Handke [Βραβείο Νομπέλ 2019], Michel Houellebecq, μεταξύ άλλων), στη φιλοσοφία, την ψυχανάλυση, και βέβαια στο περιοδικό *Νέα Εστία*, που εξακολουθεί να προσφέρει πολύτιμα αφιερώματα ανά τρίμηνο. Last but not least, θα εκδώσουμε ένα πολύτιμο εγχειρίδιο για την πρακτική χρησιμότητα της γιόγκα σε παιδιά – και όχι μόνο.

Ποια η άποψή σας για τη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία; Θεωρείτε ότι η νέα 'γενιά' Ελλήνων λογοτεχνών έχει τις δυνατότητες να προσεγγίσει αναγνώστες τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό;

Η προώθηση της νεοελληνικής πεζογραφίας στο εξωτερικό είναι ένα σοβαρό, διαχρονικό πρόβλημα. Συνδέεται στενά με τις ελλείψεις των κρατικών θεσμών, αλλά και με μια διαχρονική δυσκολία πρόσληψής της από τους ξένους εκδότες. Αυτή η δυσκολία πρόσληψης συχνά αποδόθηκε στην απουσία κάποιου χαρακτηριστικού πεζογραφικού ρεύματος που θα σαγήνευε τις διεθνείς αγορές, όπως συνέβη για παράδειγμα με τη νοτιοαμερικάνικη λογοτεχνία του μαγικού ρεαλισμού. Ή στο ότι οι Ευρωπαίοι ομόλογοί μας (μια που οι Αγγλοσάξονες είναι ακόμα πιο δυσπρόσιτοι) αναζητούν παρωχημένα φολκλορικά στοιχεία, ανύπαρκτα στη σύγχρονη λογοτεχνική παραγωγή μας.

Η σύγχρονη Ελλάδα εμφανίζει, κατά τη γνώμη μου, μια ανθηρή και εξαιρετικής ποικιλίας παραγωγή λογοτεχνικών έργων, ποιητικών και πεζών. Πιστεύω ότι η ελληνική γλώσσα, καθώς είναι ελάχιστα διαδεδομένη στον πλανήτη, δυσχεραίνει τη διάδοση της παραγωγής μας. Νομίζω επίσης ότι οι κρατικοί φορείς μπορούν να στηρίξουν πολύ πιο μεθοδικά την εξαγωγή αυτού του πολύτιμου εθνικού προϊόντος.

Περιπτώσεις πολυμεταφρασμένων στο παρελθόν Ελλήνων συγγραφέων –εξαιρουμένων των δύο Νομπέλ ποιήσεως-, όπως για παράδειγμα ο Καζαντζάκης, ο Βενέζης, ο Σαμαράκης και άλλοι, οφείλονταν κατά κύριο λόγο στην προσωπική τους αφοσίωση και εργασία προς επίτευξη του στόχου αυτού.

Τόσο η πρόσφατη οικονομικο-κοινωνική κρίση όσο και η τρέχουσα υγειονομική κρίση έχουν επηρεάσει δυσμενώς την ελληνική αγορά βιβλίου και κατ' επέκταση τους εκδοτικούς οίκους. Ποιες είναι οι προοπτικές για το ελληνικό βιβλίο; Θα μπορούσαν τα ψηφιακά βιβλία να αποτελέσουν μια διέξοδο;

Η οικονομική κρίση έπληξε σοβαρότατα τον κλάδο του βιβλίου. Σχεδόν όλες οι αλυσίδες βιβλιοπωλείων έκλεισαν, αλλά και πολλά ανεξάρτητα βιβλιοπωλεία επίσης, αποδυναμώνοντας τους εκδότες. Το αγοραστικό κοινό μειώθηκε δραστικά, καθώς το βιβλίο δεν αποτελεί είδος πρώτης ανάγκης στη χώρα. Επίσης στην Ελλάδα οι δημόσιες βιβλιοθήκες δεν αγοράζουν αντίτυπα από εκπαιδευτικά/ακαδημαϊκά πονήματα περιορισμένου κοινού, όπως συμβαίνει στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου.

Τελευταίος ενέσκηψε ο κορωνοϊός, που δεν βιάζεται να φύγει, επιφέροντας νέα, γενικευμένη οικονομική δυσπραγία. Ενώ τις πρώτες μέρες της γενικής καραντίνας πάγωσαν τα πάντα, η συνέχεια έδειξε ότι όσοι διαβάζουν άσκησαν με πάθος τη συνήθειά τους αυτή. Το έντυπο βιβλίο ωφελήθηκε μέσω ηλεκτρονικών παραγγελιών, που οι δεκάδες εταιρείες κούριερ δεν προλάβαιναν να εξυπηρετούν. Έμαθα –ρωτώντας γύρω μου– ότι διάβασαν και άνθρωποι που δεν το είχαν ξανακάνει ποτέ. Η καραντίνα ωφέλησε τη διάδοση της ανάγνωσης, αλλά μακροπρόθεσμα το βιβλίο εξακολουθεί να υποφέρει.

Τα ψηφιακά βιβλία έχουν ανύπαρκτη διάδοση προς το παρόν στην Ελλάδα. Τα πράγματα είναι πολύ ρευστά, επομένως ενδέχεται αργότερα αυτό να αλλάξει, όπως και για τα audio books. Το έντυπο βιβλίο εξακολουθεί να κρατάει παγκοσμίως τα σκήπτρα, παρά τις περι του αντιθέτου προφητείες του παρελθόντος.

Εκφράζεται συχνά η άποψη ότι αυτό που λείπει από την ελληνική αγορά βιβλίου είναι μια συνεκτική και στοχευμένη κρατική πολιτική. Τι θα έπρεπε να γίνει σε επίπεδο κρατικής πολιτικής για την προώθηση του ελληνικού βιβλίου;

Τη δεκαετία του 1990 έγιναν πολύ θετικά βήματα από την πλευρά της πολιτείας, απαραίτητα για την οργανωμένη λειτουργία του χώρου του βιβλίου. Ψηφίστηκε νόμος για τα πνευματικά δικαιώματα, νόμος για την ενιαία τιμή του βιβλίου (που απαγορεύει τις μεγάλες εκπτώσεις στις νέες εκδόσεις, επιτρέποντας έτσι τη δυνατότητα παραγωγής μη ευπώλητων βιβλίων και την επιβίωση των πολύτιμων, ανεξάρτητων και μικρών βιβλιοπωλείων, που διαφορετικά θα σαρώνονταν από ήθη τύπου σουπερμάρκετ) και ιδρύθηκε ένα Εθνικό Κέντρο Βιβλίου το οποίο, παρά τις ατέλειές του, έθεσε τις βάσεις για τη διάδοση του βιβλίου εντός και εκτός Ελλάδος, για την οργάνωση συνεδρίων, για την συγκέντρωση και διερεύνηση αριθμητικών στοιχείων σχετικά με την κίνηση του βιβλίου. Μετά το κλείσιμο του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου, αγνοούμε δυστυχώς τα πραγματικά δεδομένα της αγοράς του βιβλίου.

Όλα έχουν πλέον επανέλθει στην αρμοδιότητα του ΥΠΠΟ. Ακούμε σήμερα ότι θα επανιδρυθεί σύντομα ένας αντίστοιχος φορέας, από τον οποίο αναμένουμε, μεταξύ άλλων, την χρηματοδότηση των μεταφράσεων ελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό (αφού αυτό είναι, προς το παρόν, το μόνο είδος βιβλίου που ενδιαφέρει τους ξένους εκδότες).

Οι εκδότες έχουμε επανειλημμένα ζητήσει την ίδρυση ή την επανίδρυση ενός φορέα που θα ασχολείται αποκλειστικά με το βιβλίο και που θα μπορεί να παρακάμπτει τις σοβαρές γραφειοκρατικές δυσκολίες συντονισμού μεταξύ των τριών συναρμοδίων υπουργείων (Πολιτισμού, Παιδείας και Οικονομικών).

Ας σημειώσουμε ότι ο εκδοτικός κλάδος στην Ελλάδα παρουσιάζει –σύμφωνα με τα λεγόμενα των διεθνών συναδέλφων μας– πολύ υψηλή ποιότητα παραγωγής σε όλα τα είδη βιβλίων. Οι μεταφράσεις ξένων τίτλων έχουν αυξηθεί σε ποιότητα και όγκο, συνεισφέροντας στην ανθοφορία της γνώσης, που είναι και ο ευγενής στόχος.

Συνέντευξη: Αθηνά Ρώσσογλου